

COVENANT & CONVERSATION

RAV SACKS İLE İNANCI PERAŞADA BULMAK

“Covenant & Conversation yazı dizisine yaptıkları cömert bağış için Maurice Wohl Charitable Foundation’a teşekkür ederim. Maurice ileri görüşlü bir hayırseverdi. Eşi Vivienne son derece mütevazıydı. Adanmışlık ve zarafetin benzersiz bir birlikteliğiydiler ve yaşamak onlar için vermek demekti.”

Neler Oluyor?

Shelach Lecha

Mart 2020’de, yeni bir kitabı yayınlamaktayken¹, 2008 yılındaki mali çöküş sırasında İngiltere Bankası’nın başkanı olan Mervyn King’le birlikte BBC’nin bir radyo programına katılmışım. Kendisi de, ekonomist John Kay’le birlikte yeni bir kitap çıkarmıştı: *Radical Uncertainty (Radikal Belirsizlik): bilinemeyen bir gelecek için karar alma süreci.*²

Koronavirüs salgını İngiltere’de kendisini hissettirmeye daha yeni başlıyordu ve bu durum, her ikimizin kitaplarını da, ne onun ne de benim önceden tahmin edebileceğimiz bir şekilde güncel öneme sahip hale getirmişti. Benim kitabım, “ben” ve “biz” – bireyselliğe karşı toplumun ortak yararı – arasındaki kırılma hakkındaydı. Onlarınkiyse, geleceğin neler getirebileceğini bilemediğiniz zaman nasıl karar almak gerektiğini ele alıyordu.

Bu son soruya verilen çağdaş cevap, matematiksel modelleme yöntemleri kullanmak suretiyle öngörü tekniklerini keskinleştirmek ve katıyetlerini arttırmak olmuştur. Sorun şudur ki matematiksel modeller nispeten soyut, sınırlandırılmış, sayıya dökülebilen bir dünyada işlev görmekte ve realitenin karmakarışık, öngörülemesiz karakteriyle başa çıkamamaktadır. Donald Rumsfeld’in “bilinmeyen bilinmeyenler” diye adlandırdığı ve Nicholas Taleb’in “kara kuğular” terimiyle andığı kavramları dikkate almamakta ve alamamaktadır – bunlar kimsenin beklemediği, ama çevreyi değiştiren şeylerdir. Bir radikal belirsizlik dünyasında yaşamaktayız.

Buna bağlı olarak, farklı bir yaklaşım önerilmektedir. Kritik herhangi bir durumda “Neler oluyor?” diye sorun. Yazarlar, Richard Rumelt’in sözlerini aktarmaktadır: “Strateji işinin büyük bir bölümü, neler olup bittiğini tam olarak anlamaya çalışmaktır. Sadece ne yapılacağına karar vermek değil, daha temel nitelikteki, durumu kavrama sorununu çözmek.”³ Genel hikâyeye, içinde bulunulan genel durum, belirsiz bir dünyada iyi kararlar almakta önemli bir rol oynar. “Bu şey, hangi hikâyenin bir parçası?” sorusunu sormaya ihtiyacımız vardır.

¹ Ahlak: Bölünmüşlük Zamanlarında Ortak İyiliği Tekrar Sağlamak, Hodder, 2020.

² John Kay ve Mervyn King, *Radical Uncertainty*, Bridge Street Press, 2020. Bu kitaba *Covenant and Conversation*, Emor yazısında değinmişim.

³ Richard Rumelt, *Good Strategy/Bad Strategy*, Crown Business, 2011, 79.

Ne Rumelt ne de King ve Kay, Amy Chua'nın sözlerine yer vermektedir, ama onun *Political Tribes* (Siyasi Kabileler) adlı kitabı, durumu anlamakta başarısız olmanın klasik bir anlatımı niteliğindedir.⁴ Chua, Vietnam'dan Irak'a kadar, Amerika'nın dışişleri siyasetindeki, bu siyaseti belirleyenlerin kabilesel toplumları kavramamış olmalarından kaynaklanan felaketleri, bölümler halinde belgelemektedir. Bu gibi toplumları liberal demokrasilere dönüştürmek için savaşı kullanamazsınız. Bunu anlamakta başarısız olursanız, uzun yılları, trilyonlarca doları ve on binlerce yaşamı boşa harcayacaksınız.

İki çağdaş ekonomi uzmanının, *peraşamızdaki* casusların gizemini aydınlatmanın ipucunu ellerinde tuttıkları önermesinde bulunmak biraz garip görünmektedir. Ama durum tam olarak böyledir.

Buradaki hikâyeyi bildiğimizi düşünürüz. Moşe, ülkede gözlemde bulunmaları için on iki casus gönderir. Bunların on tanesi olumsuz bir raporla geri gelir. Ülke iyidir, ama ele geçirilmesi olanaksızdır. Halk güçlüdür, şehirler fethedilemez niteliktedir, sakinleri birer devdir ve biz birer çekirgeyizdir. On iki casustan sadece iki tanesi, Yeoşua ve Kalev farklı bir görüşü benimsemişlerdir. Kazanabiliriz. Ülke iyi. Tanrı bizim yanımızda. O'nun yardımı varken başarısız olmamıza olanak yok.

Bu şekilde okuduğumuzda vardığımız sonuca göre, Yeoşua ve Kalev, inanç, cesaret ve güvene sahipken, diğer on casusta bunlar yoktu. Ama bunu anlamak zordur. Tanrı'nın yanlarında olduğunu sadece Yeoşua ve Kalev değil, diğer on casus da gayet iyi bilmekteydi. Tanrı, Mısır'ı ezmişti. Bene-Yisrael'in Amalek'i mağlup etmesinden bu yana da çok zaman geçmemişti. Öyleyse bu on casusun – ki hepsi birer lider ve başkandı – ülkenin sakinlerini mağlup edebileceklerini bilmiyor olmaları nasıl mümkün olabilir?

Ya hikâye bundan tamamen farklıysa? Ya buradaki mesele inanç, cesaret ve güven değil idiyse? Ya konu “Neler oluyor?” – mevcut durumu anlamak ve onu anlamadığımız takdirde neler olduğu – meselesi idiyse? Tora bize, *peraşada* anlatılanları doğru okuma şeklinin bu olduğunu söylemekte ve bunun işaretini en çarpıcı şekilde vermektedir.

Tanah İbranicesinde “gözlemek” veya “casusluk etmek” anlamına gelen iki fiil vardır: *lahpor* ve *leragel* (*meragelim*, yani “casuslar” sözcüğü bu ikinci fiilden gelir). *Peraşamızda bu iki fiilin ikisi de geçmemektedir*. İşte mesele budur. Bunun yerine, başka yerlerde çok ender geçen *latur* fiiliyle, *peraşamızda tam on iki kez karşılaşmaktayız*. Modern İbranicede bu fiil tekrar canlandırılmıştır ve “gezmek, seyahat etmek” anlamına gelmektedir (ve “tur” sözcüğüyle de benzer sese sahiptir). *Tayar* sözcüğü “turist” anlamına gelir. Bir turistle bir casus arasında dünya kadar fark vardır.

Malbim bu farkı basit bir şekilde açıklar. *Latur* sözcüğü, iyi şeyleri aramak anlamına gelir. Turistlerin yaptığı budur. Güzel, görkemli, ilham verici şeylere giderler. Vakitlerini nelerin kötü olduğunu bulmaya çalışarak harcamazlar. *Lahpor* ve *leragel* ise bunun tam aksidir. Gidilen yerin zayıf ve hassas noktalarını arayıp bulmakla ilgilidir. Casusluk da tam olarak bundan ibarettir. *Peraşamızda münhasıran latur fiilinin – hem de on iki kez tekrarlanarak – kullanılıyor olması, bize bu on iki adamın oraya casusluk etmek amacıyla gönderilmiş olmadığını söylemeyi amaçlamaktadır*. Ama aralarından sadece iki tanesi bunu anlayabilmiştir.

Yaklaşık kırk yıl sonrasında Moşe, Devarim 1:22-24'de bu olayı tekrar anlattığı zaman, *lahpor* ve *leragel* fiillerini kullanmaktadır. Bereşit 42'de, kardeşler Mısır'dan erzak satın almak üzere Yosef'in huzuruna geldiklerinde Yosef onları *meragelim*, yani “casuslar” olmakla suçlamıştı. O bölümde bu sözcük yedi kez tekrarlanmaktadır. Yosef ayrıca casus olmanın ne demek olduğunu da tanımlamıştır: “Ülkenin çıplaklığını (savunmasız yerlerini) görmek için geldiniz.”

On iki adamdan onunun olumsuz bir raporla dönmelerinin sebebi, cesaret, güven veya inançtan yoksun olmaları değildi. *Görevlerinin mahiyetini tamamen yanlış anlamış olmalarıydı*. Oraya birer casus olarak gönderildiklerini düşünmüşlerdi. Ama Tora “casus”

⁴ Amy Chua, *Political Tribes*, Penguin, 2018.

sözcüğünü *peraşamızda* hiç kullanmamaktadır. Bu on adam basitçe, tam olarak nelerin olup bittiğini anlamamıştı.

Rollerinin, ülkenin “çıplaklığını”, zayıf yerlerini, savunmaları kolayca etkisiz hale getirilebilecek olan yönlerini arayıp bulmak olduğuna inanıyorlardı. Baktılar ve bulamadılar. Halk güçlüydü ve şehirler zapt edilemez nitelikteydi. Ülke hakkındaki kötü haber, burasının zayıf ve dolayısıyla kolaylıkla fethedilebilecek bir hedef olduğunu gösterecek yeteri kadar kötü haberin olmamasıydı. Adamlar görevlerinin casusluk olduğunu düşünmüşlerdi ve bu görevi yerine getirmişlerdi. Dürüst ve açıktılar. Gördüklerini rapor etmişlerdi. Topladıkları istihbarata dayanarak, halka, saldırıya geçmemeleri tavsiyesinde bulundular – şimdi değil ve buradan değil.

Hataları, *aslında kendilerinden casus olmalarının beklenmediğini anlamamış olmalarıydı*. Onlara *lahpor* veya *leragel* değil, *latur* talimatı verilmişti. Görevleri gezmek, keşifte bulunmak, seyyah olmak, ülkenin nasıl bir yer olduğunu görmek ve bu konuda rapor getirmektir. Ülke hakkında nelerin iyi olduğunu görmeleri gerekiyordu; nelerin kötü olduğunu değil. Peki, eğer onlardan birer casus olmaları beklenmiyor idiyse, bu görevin gayesi neydi?

Bunun cevabının Talmud'daki⁵ bir kuralda yer aldığı önermesinde bulunmak istiyorum: Bir erkeğin, bir kadınla, onu görmeden evlenmesi yasaktır. Sebep? Onunla, onu önceden görmeden evlenecek olursa, ilk gördüğünde onu çekici bulmayabilir. Bu durumda gerilim yükselecektir; oysa – demektedir Talmud – bize “Akranını kendin gibi sev” diye emredilmiştir. Buradaki fikrin sebebi de budur: *önce gör, sonra sev*.

Aynısı, bir halkla ülkesi arasındaki evlilik için de geçerlidir. Bene-Yisrael, atalarına vaat edilmiş olan ülkeye doğru yolculuk etmekteydiler. Ama aralarından hiçbiri onu görmüş değildi. Öyleyse ülkeyi fethetmek üzere gerçekleştirmek durumunda oldukları savaşları vermek için gereken enerjileri toparlamaları kendilerinden nasıl beklenebilirdi? Hiç görmedikleri bir ülkeyle evlenmek üzereydiler. Tam olarak ne için savaşacaklarına dair hiçbir fikirleri yoktu.

On iki adam, *latur*, yani ülkenin iyi yönlerini keşfedip bu konuda rapor getirmeleri amacıyla gönderilmişti. Bu sayede halk, ülkenin, uğruna savaşmaya değer bir yer olduğunu bilecekti. Adamların görevi, casusluk etmek ve yermek değil, gezmek ve keşfetmektir. Ama yalnızca iki tanesi, Yeoşua ve Kalev, görevlerinin ne olduğunu dikkatle dinlemiş ve anlamıştı: toplumun gözleri olmak, Bene-Yisrael'in, ileride kendilerini bekleyen ve ataları Avraam'ın günlerinden beri onların kaderi olagelmiş olan ülkenin güzellik ve iyiliğini bilmelerini sağlamak.

O aşamada Bene-Yisrael'in casuslara ihtiyacı yoktu. Moşe'nin yıllar sonra söylemiş olduğu gibi: “Ama bu konuda Tanrı'nız A-Şem'e inanmadınız. [O Tanrı ki,] Size kamp kurmanız için [uygun] yer belirlemek üzere, size yürüyeceğiniz yolu göstermek için, yol boyunca gece vakti ateşle, gündüz vakti de bulutla önünüzde gitmekteydi” (Devarim 1:32-33). Tanrı onlara nereye gideceklerini ve nereye saldıracıklarını zaten gösterecekti.

Halkın tamamen farklı bir şeye ihtiyacı vardı. Moşe onlara ülkenin iyi olduğunu söylemişti. “Süt ve balın aktığı bir diyar”dı burası. Ama Moşe ülkeyi daha önce hiç görmemişti. Ona inanmaları için ne gibi bir sebepleri vardı? Bağımsız görgü şahitlerinin tanıklığına ihtiyaçları vardı. On iki adamın görevi buydu. Ve aslına bakılırsa, adamların on ikisi de bu görevi yerine getirmişti. Geri döndükleri zaman söyledikleri ilk şey “Bizi gönderdiğin ülkeye girdik. Gerçekten de süt ve balın aktığı [bir yer. İşte] Bu da meyvesi!” (Bamidbar 13:27) olmuştu. Ama aralarından on tanesi, görevlerinin casusluk etmek olduğunu düşündüğü için, sözlerine devam ederek burayı fethetmenin olanaksız olduğunu söylediler ve o noktadan itibaren trajedi kaçınılmaz hale geldi.

Bu on adamla Yeoşua ve Kalev arasındaki fark, bu ikisinin inanç, cesaret ve güvene sahip olup diğer onunda bunların eksik olması değildi. Meseleyi ikisinin anlamış, diğer on kişininse anlamamış olmasıydı.

Önde gelen bir ekonomi uzmanı ve İngiltere Bankası'nın eski bir başkanının, radikal belirsizlik koşulları altında karar alma gereği söz konusu olduğunda genel hikâyeyi anlamamanın ne

⁵ Kiduşin 41a.

kadar önemli olduğunu öne sürüyor olmasını çok enteresan buluyorum. Ama işte, *perşamızıdaki* derin hakikat tam olarak budur.

On iki adamın on tanesi, bir casusluk hikâyesinin parçası olduklarını düşünüyordular. Bunun sonucunda, yanlış şeyleri aramışlar, yanlış sonuçlara varmışlar, halkın moralini bozmuşlar ve bütün bir neslin ümidini mahvetmişlerdi. Bu nedenle, ebediyen, Yahudi tarihindeki en ağır başarısızlıklardan birinin sorumluları olarak hatırlanacaklardır.

Daha önce bahsini ettiğim, Amy Chua'nın *Political Tribes* kitabını okuyun ve Amerika'nın Vietnam, Afganistan ve Irak'taki yıkıcı başarısızlıklarına dair buna çok benzer bir tahlil göreceksiniz.

Bu sözleri, Koronavirüs salgınının doruk noktasında olduğu bir zamanda yazıyorum. Acaba herhangi bir kişi, onun ve bizim birer parçası olduğumuz genel hikâyenin ne olduğunu tespit edebildi mi? **Anlattığımız hikâyenin, aldığımız kararları etkilediğine inanıyorum. Hikâyeyi yanlış anlarsak, koca bir nesli, geleceğinden mahrum bırakabiliriz. Ama eğer, Yeşua ve Kaleb gibi, hikâyeyi doğru bir şekilde anlarsak, büyüklüğe erişebiliriz.**

Şabat Şalom

Jonathan Sacks

Rabbi Sacks'ın diğer makaleleri için lütfen www.rabbisacks.org sitesini ziyaret edin.

 @rabbisacks

© Rabbi Sacks Tüm hakları saklıdır.

Rabbi Sacks'ın Ofisi Covenant and Conversation Trust tarafından desteklenmektedir.